

PAWEŁ MATEUSZ MISZCZUK

WARTOŚCI LIBERALNE W 20-LETNIEJ DZIAŁALNOŚCI STRAŻY GRANICZNEJ W POLSCE

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw.
Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych
w duchu braterstwa.

Artykuł 1 Powszechnej deklaracji praw człowieka (1948)

WPROWADZENIE

Jest rzeczą interesującą, iż państwo polskie pozostawało pod wpływem realnego socjalizmu do 1989 r. Wraz z upadkiem systemu politycznego rozpoczęto proces transformacji na polu: politycznym, gospodarczym i społecznym. Należy podkreślić, iż wartości liberalne miały wówczas decydujące znaczenie, tak w upadku realnego socjalizmu, jak i późniejszych reformach państwa. Liberalizm, który w Polsce nie miał możliwości rozwoju do 1989 r., pojawił się wówczas oficjalnie, zaczęto wyrażać go wśród pracowników naukowych, polityków, społeczeństwa.

Do podstawowych wartości liberalizmu należy zaliczyć: indywidualistyczną koncepcję człowieka; wolność jako najwyższą wartość ideologiczną; koncepcję społeczeństwa obywatelskiego; równość wobec prawa i w prawie; podmiotowe ujęcie praw naturalnych jednostki; wolny rynek stanowiący podstawę funkcjo-

nowania społeczeństwa na polu gospodarczym oraz społeczno-politycznym; państwo ograniczone w swojej władzy i funkcjach; postęp cywilizacyjny.

Należy podkreślić, iż upadek realnego socjalizmu w Polsce poprzedzały rozmowy i ustalenia przy Okrągłym Stole¹. Zawarte wówczas porozumienia dotyczyły, po pierwsze, powołania podstawowych instytucji systemowo-politycznych, po drugie zaś, przeprowadzenia gruntownych reform systemowych. Natomiast podstawę niniejszych porozumień stanowiły: pluralizm polityczny, wolność słowa, demokratyczny tryb powoływania wszystkich przedstawicielskich organów władzy państwowej, niezawisłość sądów, silny i swobodnie wybrany samorząd terytorialny².

W 1990 r., który należy uznać za istotny, dla badanego obszaru, zlikwidowano Milicję Obywatelską, powołując w jej miejsce Policję³, Urzędem Ochrony Państwa zastąpiono Służbę Bezpieczeństwa⁴, natomiast Wojska Ochrony Pogranicza – Strażą Graniczną (SG)⁵. W okresie wcześniejszym, czyli w listopadzie 1989 r., Sejm PRL dokonał likwidacji Urzędu do Spraw Wyznań i Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej⁶. Warunki były sprzyjające, dlatego też konieczne zmiany w instytucjach odpowiadających za bezpieczeństwo państwa i obywateli wprowadzano w miarę sprawnie i szybko.

1. KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ A MISJA FUNKCJONARIUSZA STRAŻY GRANICZNEJ

„Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków funkcjonariusza Straży Granicznej – ślubuję służyć wiernie Narodo-

¹ Oczywiście czynników poprzedzających upadek realnego socjalizmu w Polsce było o wiele więcej. Niemniej jednak skoncentrowano się na analizie kilku ostatnich miesięcy funkcjonowania PRL. Natomiast porozumienie zawarte przy Okrągłym Stole przyjęto jako element początku formalnych przemian w Polsce.

² W. SALMONOWICZ, *Porozumienia Okrągłego Stołu. Warszawa 6 lutego – 5 kwietnia 1989 r.* [sic], NSZZ „Solidarność” Region Warmińsko-Mazurski, [Olsztyn] 1989, s. 5-11.

³ Por. ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179).

⁴ Por. ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. z 1990 r., Nr 30, poz. 180).

⁵ Por. ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 1990 r., Nr 78, poz. 462).

⁶ Por. ustawa z dnia 23 listopada 1989 r. o rozwiązaniu Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (Dz.U. z 1989 r., Nr 64, poz. 388); Ustawa z dnia 23 listopada 1989 r. zmieniająca ustawę o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej (Dz.U. z 1989 r., Nr 64, poz. 387).

wi Polskiemu, mając zawsze na względzie interes Państwa Polskiego. Ślubuję stać nieugięte na straży niepodległości i suwerenności oraz strzec nienaruszalności granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej, nawet z narażeniem życia. Ślubuję ściśle przestrzegać zasad Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i obowiązującego porządku prawnego oraz ofiarnie i sumiennie wykonywać powierzone mi zadania, przestrzegać dyscypliny służbowej, wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych, dochować tajemnic związanych ze służbą, strzec dobrego imienia służby, honoru i godności, a także przestrzegać zasad etyki funkcjonariusza Straży Granicznej⁷. Należy zwrócić uwagę, iż przed podjęciem służby każdy funkcjonariusz Straży Granicznej ślubuje przestrzegać zasad Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Co istotne, opartej w wielu obszarach na wartościach liberalnych. Temu właśnie zagadnieniu zostanie poświęcona pierwsza część artykułu.

Jak wiadomo: „Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia”⁸. Należy przypomnieć, iż: „Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej”⁹. Konstytucja RP stanowi nie tylko o obowiązkach, które ciążyą na funkcjonariuszach Straży Granicznej, ale także gwarantuje ich prawa jako funkcjonariuszy i obywateli.

Analizując treść Preambuła Konstytucji RP, należy stwierdzić, iż w wielu miejscach odwołano się do wartości liberalnych, które każdy funkcjonariusz powinien przestrzegać w myśl ślubowania. Już w pierwszym zdaniu Preambuły należy zauważyć, iż funkcjonariusz Straży Granicznej wykonując czynności służbowe nie powinien poddawać ocenie obywatela ze względu na jego wiarę w Boga lub nie¹⁰. Z tego zdania również wynika, iż rekrutacja na funkcjonariusza Straży Granicznej nie powinna mieć związku z poglądami na świat w kwestiach wyznaniowych, podobnie jak awans, lub jego brak. W tym przy-

⁷ Art. 33 ust. 1 ustawy z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej.

⁸ Art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

⁹ Art. 8 ust. 1 i 2 Konstytucji RP.

¹⁰ „W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i niepodzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski [...]”. Preambuła Konstytucji RP.

padku obowiązuje relatywne podejście do wiary, jest to bowiem istotna wartość liberalizmu.

Kwestie poszanowania przekonań religijnych oraz tolerancji w tym zakresie precyzuje art. 25 Konstytucji RP: „1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione. 2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym. 3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego”. Ponadto w art. 53 Konstytucji RP mowa jest o tym, iż: „1. Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. 2. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują [...]. 7. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania”.

W myśl art. 5 Konstytucji RP, który otrzymał brzmienie: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności, prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego [...]” – obowiązkiem funkcjonariuszy Straży Granicznej jest zapewnienie w ramach kompetencji dookreślonych ustawowo bezpieczeństwa państwa polskiego. Chodzi bowiem o ochronę granic państwa, strefy przygranicznej, czy też obywateli zamieszkujących obszar państwa polskiego.

W trakcie realizacji swoich zadań służbowych funkcjonariusze SG mają obowiązek przestrzegania takich wartości, jak: wolność w szerokim tego słowa rozumieniu, prawa człowieka np. podczas zatrzymania, co ważne, bezpieczeństwo państwa, społeczeństwa oraz jednostki. W art. 31 Konstytucji RP przyjęto następujący zapis: „1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej. 2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje. 3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla

ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. Oczywiście, jak wynika z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, funkcjonariusze SG w sytuacjach szczególnych mogą ograniczyć konstytucyjne prawa i wolności obywatela, określa to ustawa¹¹. Natomiast zasady etyki zawodowej funkcjonariusza Straży Granicznej m.in. w części: „Szanuje prawa i godność innych osób, ich wartości kulturowe, symbole, język, obyczaje i tradycje [...]”¹², wyraźnie wskazują wymiar etyczny misji funkcjonariusza SG.

Jak się okazuje, funkcjonariusze SG mają zagwarantowane prawa w Konstytucji RP, po pierwsze, w odniesieniu do obywatela, po drugie zaś, w odniesieniu do instytucji mundurowej. W myśl art. 12 Konstytucji RP: „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji”¹³. Przykładem organizacji zrzeszających funkcjonariuszy SG są: Niezależne Samorządne Związki Zawodowe Funkcjonariuszy Straży Granicznej w Polsce (NSZZ FSG).

Biorąc pod uwagę specyfikę SG trzeba stwierdzić, iż związki zawodowe w Polsce opierają swoją działalność na koncepcji społeczeństwa obywatelskiego. Podstawą funkcjonowania związków zawodowych są bowiem wartości takie, jak: dobrowolność przynależności do związku; samorządność organizacyjna; ochrona praw np. ochrona praw i interesów funkcjonariusza wobec pracodawcy; ochrona godności; ochrona interesów materialnych oraz moralnych funkcjonariusza w sensie zbiorowym i indywidualnym; reprezentowalność pracowników, np. pomoc prawna w zakresie prawa pracy; niezależność w działalności statutowej od pracodawców, administracji państwowej, samorządu terytorialnego oraz innych organizacji. Należy zaznaczyć, iż przejście na emeryturę lub rentę nie pozbawia obywatela prawa przynależności i wstępowania do związków zawodowych, które chronią także praw tych grup społecznych¹⁴. Związki zawodowe NZZ FSG mogą również przyjąć formę pro-

¹¹ Zakres uprawnień Straży Granicznej określają rozdziały: 3, 5 i 6 ustawy z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej.

¹² *Zasady Etyki Zawodowej Funkcjonariuszy Straży Granicznej* [online], <http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=pl/serwis-sg/nabor_do_sluzby/etyka_sg/> [dostęp: 3 lutego 2012].

¹³ Art. 12 Konstytucji RP.

¹⁴ Por. ustawa z dnia 23 maja 1991 r. O związkach zawodowych (Dz.U. z 1991 r., Nr 55, poz. 234); *Statut NSZZ FSG* [online], <www.nszzfsg.org/nszz-fsg/statut> [dostęp: 2 lutego 2012].

testu: „Związkom zawodowym przysługuje prawo do organizowania strajków pracowniczych i innych form protestu w granicach określonych w ustawie. Ze względu na dobro publiczne ustawa może ograniczyć prowadzenie strajku lub zakazać go w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach”¹⁵.

Wartości liberalne tożsame z zasadą równouprawnienia jednostek, czyli równości wobec prawa i w prawie, wyrażone są w art. 33 Konstytucji RP: „1. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. 2. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń”. Z artykułu tego wynika, iż obowiązkiem Straży Granicznej jako instytucji jest umożliwienie obu płciom, kobiecie i mężczyźnie, równego dostępu do zawodu oraz związanych z tym praw i obowiązków. Każde naruszenie zasady równouprawnienia jest złamaniem praw i wolności obywatelskich, czyli wiodących wartości liberalizmu.

W myśl art. 14 Konstytucji RP, który brzmi: „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu”, Straż Graniczna realizuje istotne wartości liberalizmu, które stanowią w demokracjach liberalnych: wolność mediów, myśli, słowa, druku. Co istotne, funkcjonariusze SG administrują strony internetowe, uczestniczą w działalności naukowej, podejmują medialne akcje społeczne, a także są delegowani celem wypowiedzenia się w prasie i telewizji.

2. KONCEPCJA SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W DZIAŁALNOŚCI STRAŻY GRANICZNEJ W POLSCE

Na mocy Konstytucji RP oraz aktów prawnych niższego rzędu, Straż Graniczna w Polsce realizuje katalog wartości liberalnych, który został zarysowany w pierwszej części artykułu. Temu zagadnieniu zostanie poświęcona druga część artykułu.

Po 1989 r. Straż Graniczna została podzielona na dziesięć oddziałów: Bieszczadzki (Ukraina, Słowacja), Karpacki (Słowacja), Morski (wzdłuż wy-

¹⁵ Art. 59 ust. 3 Konstytucji RP.

brzeża Morza Bałtyckiego), Nadbużański (Białoruś, Ukraina), Nadodrzański (Niemcy), Nadwiślański (wewnątrz kraju)¹⁶, Podlaski (Litwa, Białoruś), Sudecki (Czechy), Śląski (Czechy, Słowacja) i Warmińsko-Mazurski (Rosja). Każdemu z oddziałów podlegają terenowe placówki, najczęściej zajmują one obszary sąsiadujące z innymi państwami (Ukraina, Białoruś, Litwa, Rosja, Czechy, Słowacja, Niemcy). Oddziały SG współdzielą określone ustawowo terytorium ze społeczeństwem o różnej specyfice: regionalnej, kulturowej czy też religijnej. Z tego wynika, iż pojawiają się czynniki związane z regionalizmem, wielokulturowością, wielonarodowością. Otóż z położeniem danego oddziału i placówki SG wiąże się również rodzaj przygranicznych przestępstw: przemysł wyrobów tytoniowych, alkoholowych, samochodów, narkotyków, zabytków, nielegalny odłów ryb, nielegalne przekroczenia granicy itp.

Istotnym czynnikiem jest współpraca SG z lokalną społecznością, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami naukowymi, samorządami. Należy zatem wyróżnić działalność SG w pięciu zasadniczych obszarach. Pierwszy z nich dotyczy działalności patriotyczno-historycznej. Weźmy na przykład obchody ustawowych świąt państwowych czy też innych wydarzeń o podłożu historycznym, które mają związek z miejscowościami przynależnymi do terytorium danego oddziału. Obszar drugi ma związek z działalnością SG na polu międzynarodowym. Przykładem może być poszerzanie współpracy pomiędzy oddziałami polskimi i zagranicznymi w przedmiocie kontaktów społeczności lokalnych. Kolejny, trzeci obszar dotyczy działalności filantropijnej. Chodzi bowiem o pomoc osobom potrzebującym, lokalnej społeczności czy też szkołom. Czwarty z obszarów ma związek z aktywnością sportowo-rekreacyjną. Należy wyróżnić, po pierwsze, aktywność wewnątrz SG, po drugie zaś, z udziałem lokalnej społeczności, organizacji społecznych czy też samorządów. Piąty obszar dotyczy działalności naukowo-edukacyjnej. Oto kilka przykładów: sympozja naukowe, konferencje, działania informacyjne w szkołach, przedszkolach, uczelniach wyższych.

Uzupełniając to, co zostało powiedziane, trzeba podkreślić, iż działalność patriotyczno-historyczna jest realizowana w dwóch obszarach. Pierwszy dotyczy świąt państwowych, a właściwie uczestnictwa w nich funkcjonariuszy SG. Chodzi bowiem o dni określone ustawowo, jak 3 maja (Święto Narodowe Trzeciego Maja), 15 sierpnia (Święto Wojska Polskiego), 11 listopada (Naro-

¹⁶ Nadwiślański Oddział Straży Granicznej realizuje ustawowe zadania wewnątrz kraju, obejmując zasięgiem cztery centralne województwa: mazowieckie, kujawsko-pomorskie, łódzkie i świętokrzyskie. Jest jedyną jednostką organizacyjną formacji, która nie ma bezpośredniego styku z granicą państwową.

dowe Święto Niepodległości). Drugi obszar dotyczy uroczystości upamiętniających wydarzenia patriotyczno-historyczne, które są związane z określoną miejscowością położoną na terenie danego oddziału SG. Może to być wieś, w której mieszkają potomkowie bohaterów narodowych. Co istotne, poległych na wojnie żołnierzy i ludności cywilnej, ofiar Holokaustu czy też ukraińskich nacjonalistów. Jednym z przykładów takiej działalności SG są obchody upamiętniające rocznicę napadu bandy UPA (Ukraińska Powstańcza Armia) z 17 na 18 marca 1944 r. na wieś Tarnoszyn i śmierć ponad 70 jej mieszkańców. Jest to obszar Nadbużańskiego Oddziału SG - Placówka Straży Granicznej w Łaszczowie z siedzibą w Lubyczy Królewskiej¹⁷. W tych uroczystościach biorą udział władze województwa, parlamentarzyści, władze samorządowe, uczniowie i władze miejscowej szkoły, miejscowa Ochotnicza Straż Pożarna, przedstawiciele kościoła oraz lokalna społeczność.

Jeśli chodzi o działalności międzynarodową SG, to warto w tym miejscu podać przykład przekazania Betlejemskiego Światła Pokoju na polsko-ukraińskiej granicy w Malhłowicach oraz przejściu granicznym w Korczowej. Jest to obszar Bieszczadzkiego Oddziału Straży Granicznej. Celem tego działania było uroczyste przekazanie symbolu pokoju i wzajemnego zrozumienia pomiędzy narodami polskim i ukraińskim. Po symbolicznym zapaleniu ogniska, któremu towarzyszą występy artystyczne młodzieży polskiej i ukraińskiej, duchowni obu państw, obrządków łacińskiego i prawosławnego, wyświadcają prośbę i opłatek, którym dzielą się uczestnicy. W uroczystościach biorą udział przedstawiciele SG, władze samorządowe przygranicznych terenów obu państw, duchowni katolicy, obrządków łacińskiego i wschodniego, oraz prawosławni, harcerze, młodzież, okoliczni mieszkańcy polscy i ukraińscy¹⁸. Betlejemskie Światło Pokoju zostało przekazane stronie ukraińskiej także na przejściach granicznych w Zosinie oraz Hrebennem. Jest to obszar Nadbużańskiego Oddziału SG. W asyście funkcjonariuszy SG, przy śpiewie kolęd i pastorałek m.in. w wykonaniu zespołu „Na Granicy” z Placówki SG w Kryłowie, „Światło” zostało przekazane społeczności ukraińskiej, skautom, władzom samorządowym oraz Polonii ukraińskiej. W uroczystości uczestniczyli harcerze z Hrubieszowa i Tomaszowa Lubelskiego, władze samorządowe, duchowni, mieszkańcy przygranicznych miejscowości¹⁹.

¹⁷ *Tarnoszyn: Uczcili ofiary band UPA* [online], <www.dziennikwschodni.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20110404/ZAMOSK/621845422> [dostęp: 4 lutego 2012].

¹⁸ *Betlejemskie Światło Pokoju przekazano na Ukrainę* [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/?page12=3&selart12=21#art21>> [dostęp: 4 lutego 2012].

¹⁹ *Przekazanie na Ukrainę Betlejemskiego Światła Pokoju* [online], <<http://nadbuzanski.pl>>

Kolejnym przykładem budującym relacje pomiędzy społecznościami na polu międzynarodowym są Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa, które odbywają się od 2004 r. W dniach 3-4 września 2011 r. na linii Malhowice (po polskiej stronie) – Niżankowice (po stronie ukraińskiej) Polacy i Ukraińcy mogli pieszo bądź rowerem przekroczyć granicę i udać się na teren sąsiedniego z państw. Do przekroczenia granicy obywatele polskich upoważniał paszport. Natomiast obywatele Ukrainy udający się na stronę polską byli zobowiązani przedstawić służbom granicznym paszport wraz z wizą Schengen lub zezwolenie MRG (małego ruchu granicznego). Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa rozpoczęła panelowa dyskusja na temat najważniejszych problemów związanych z przygranicznymi relacjami polsko-ukraińskimi. Wydarzeniu towarzyszyły imprezy, koncerty i pokazy z udziałem mieszkańców przygranicznych miejscowości Polski i Ukrainy²⁰. Rok wcześniej Dni Dobrosąsiedztwa odbywały się w Kryłowie, czyli na obszarze Nadbużańskiego Oddziału SG.

Ostatnim przykładem działań międzynarodowych SG będzie ślub, który odbył się w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Kętrzynie pomiędzy obywatelem Polski a obywatelką Republiki Mołdawii. Trzeba dodać, iż jest to obszar Warmińsko-Mazurskiego Oddziału SG. Mołdawiance groziła deportacja, jednak względy uczuciowe ostatecznie przesądziły o szczęśliwym rozwiązaniu prawnym. Ślubu w ośrodku udzielił kierownik kętrzyńskiego Urzędu Stanu Cywilnego, świadkami byli funkcjonariusze SG, pracownicy cywilni Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców oraz cudzoziemcy przebywający wówczas w jednostce²¹.

Trzecim obszarem działalności SG jest filantropia. Jednym z przykładów może być Bieszczadzki Oddział SG, który aktywnie uczestniczył w XX Finale WOŚP na Podkarpaciu. Wystawione przez oddział przedmioty na licytację: szabla gen. bryg. SG Dominika Tracza, tablice z napisem „Granica państwa – przekraczanie zabronione” i kilka zestawów kalendarzy spotkały się z dużym zainteresowaniem. Szabla generalska osiągnęła cenę 2600 złotych. Na rzeszowskim rynku w dniu XX Finału WOŚP funkcjonariusze SG prezentowali pojazdy i sprzęt techniki specjalnej. Mieszkańcy Rzeszowa i okolic

strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=491:przekazanie-na-ukrain-betlejmskiego-wiateka-pokoju-21122012r&catid=3:migawki&Itemid=29> [dostęp: 4 lutego 2012].

²⁰ *Dni Dobrosąsiedztwa na granicy polsko-ukraińskiej w Malhowicach–Niżankowicach*, [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/?page12=20&selart12=124#art124>> [dostęp: 4 lutego 2012].

²¹ *Mitość ponad granicami* [online], <http://www.wm.strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1034&Itemid=54> [dostęp: 2 lutego 2012].

mogli obejrzyć wyposażenie Schengenbusa i pojazdu obserwacyjnego, pokaz umiejętności psa szkolonego do celów operacyjnych SG, czy też skorzystać z możliwości przejazdu quadem. Na przejściach granicznych i w placówkach SG kwestowali wolontariusze, należy dodać, iż pozostałe oddziały SG w Polsce również uczestniczyły w WOŚP. Bieszczadzki Oddział SG podany jest jako jeden z przykładów²².

Innym przykładem działalności filantropijnej SG było włączenie się funkcjonariuszy Nadbużańskiego Oddziału SG do przedsięwziętej akcji Tęczowy Promyk – Dzieciom. Za sprawą szkół i ośrodków pomocy społecznej powstała lista najbardziej potrzebujących wsparcia rodzin z terenów przygranicznych. Wśród podarunków znalazły się ubrania, zabawki, pomoce szkolne, środki czystości, słodycze i artykuły spożywcze. Przygotowane paczki zostały przekazane przez funkcjonariuszy z poszczególnych placówek Nadbużańskiego Oddziału SG. Pomoc otrzymało 90 rodzin, często wielodzietnych, co ważne, łącznie przekazano 350 paczek. Głównym organizatorem i koordynatorem akcji była Barbara Przygodzka, dyrektor warszawskiego Przedszkola nr 108 „Tęczowy Promyk”. Patronat honorowy nad akcją objął komendant główny Straży Granicznej²³. W podobny sposób przyłączyli się do ogólnopolskiej akcji Szlachetna Paczka funkcjonariusze i pracownicy Komendy Bieszczadzkiego Oddziału SG w Przemyślu. Łącznie zebrano kwotę 4000 złotych. Ponadto zgromadzono ubrania, zabawki i trwałą żywność. Dary przekazano dwóm potrzebującym rodzinom z Przemyśla. Pierwszą z nich stanowiło małżeństwo z szóstką dzieci. Jak się okazało, jedna z córek chorowała wówczas na naczyniaka i groziła jej trwała utrata wzroku. Co istotne, dziewczynka musiała być poddana leczeniu w Krakowie. Druga rodzina objęta pomocą, to bezrobotna kobieta mieszkająca z dwiema córkami, gdzie młodsza z nich oczekiwała na przeszczep serca²⁴.

Funkcjonariusze Nadbużańskiego Oddziału SG pomagają rok rocznie w zbiorce drzewa opałowego. W Polsce nadal znajdują się osoby mieszkające z dala od utwardzonych dróg, co więcej, potrzebujące przy tym różnego

²² *Graliśmy z Wielką Orkiestrą Świątecznej Pomocy na Podkarpaciu* [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/?page12=6&selart12=37#art37>> [dostęp: 2 marca 2012].

²³ *Nadbużański Oddział SG – włączył się w akcję „Tęczowy promyk – dzieciom”* [online], <http://www.nadbuzanski.strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=493:nadbuaski-oddzia-sg-wczy-si-w-akcj-tczowy-promyk-dzieciom-2112211r&catid=3:migawki&Itemid=29> [dostęp: 2 marca 2012].

²⁴ *Szlachetne paczki dojechały do adresatów* [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/?page12=8&selart12=51#art51>> [dostęp: 2 marca 2012].

rodzaju pomocy. Jedną z form takiego wsparcia jest organizowana przez funkcjonariuszy z Placówki Straży Granicznej w Dołhobyczowie we współpracy z miejscową ludnością zbiórka drzewa niezbędnego do ogrzewania gospodarstw zimą²⁵.

Wśród działań prospołecznych na uwagę zasługuje również Akcja Odblaskowa organizowana przez Placówkę w Elblągu, która podlega pod Morski Oddział SG. Pod hasłem: „Błyśnij przykładem i umieść odblask tak, aby być widocznym z daleka, a słodka nagroda czeka”, funkcjonariusze elbląskiej Placówki Straży Granicznej wraz z policjantami i funkcjonariuszami Straży Gminnej z Milejewa rozdawali dzieciom odblaski. Akcja odbywała się przez dwa dni przy dwóch miejscowych szkołach. Funkcjonariusze sprawdzali wiedzę uczniów na temat bezpiecznego poruszania się drogą zwłaszcza nocą, kiedy widoczność jest ograniczona. Sprawdzali także wyposażenie uczniów w elementy odblaskowe: ci, którzy je mieli, zostali nagrodzeni słodyczami. Natomiast pozostali uczniowie, którzy nie posiadali odblasków, otrzymywali tego typu zestawy od funkcjonariuszy SG²⁶.

Czwartym obszarem działalności SG jest aktywność sportowo-rekreacyjna. Tutaj należy wyróżnić aktywność w dwóch obszarach, pierwszy, wewnętrzny, co w praktyce oznacza aktywność w relacjach pomiędzy poszczególnymi oddziałami i placówkami SG, drugi zaś, zewnętrzny, do którego włączane są inne instytucje, przedsiębiorstwa, samorządy, lokalne społeczeństwa czy też organizacje pozarządowe. Przykładem działań w obszarze wewnętrznym są m.in. mistrzostwa Straży Granicznej w piłce nożnej²⁷. Do aktywności o charakterze zewnętrznym, czyli z udziałem podmiotów spoza formacji, zaliczyć można bieg jubileuszowy z okazji XX-lecia SG i NSZZ FSG na trasie Tomaszów Lubelski–Susiec. Trzeba dodać, iż niniejszy bieg był organizowany przez Placówkę Nadbużańskiego Oddziału SG w Łaszczowie z siedzibą w Lubyczy Królewskiej, Organizację Terenową NSZZ FSG w Łaszczowie przy współudziale Zarządu Oddziałowego NSZZ FSG w Chełmie oraz Stowarzyszenie Padwa Północy z Zamościa. W biegu, który miał charakter otwarty, uczestniczyli: przedstawiciele SG i innych służb

²⁵ *Straż Graniczna pomogła w zbiorce drzewa opałowego* [online], <http://www.nadbuzanski.strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=526:stra-graniczna-pomoga-w-zbiorce-drzewa-opaowego-31012012r&catid=3:migawki&Itemid=29> [dostęp: 3 marca 2012].

²⁶ *Odblaskowa akcja* [online], <http://www.morski.strazgraniczna.pl/index.php?subaction=showfull&id=1327049616&archive=&start_from=&ucat=1&> [dostęp: 2 marca 2012].

²⁷ *Mistrzostwa Straży Granicznej w Piłce Nożnej* [online], <http://www.strazgraniczna.pl/wps/portal/tresc?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/pl/serwis-sg/wydarzenia/sport+i+rekreacja/mistrzostwa+strazy+granicznej+w+pilce+noznej> [dostęp: 3 marca 2012].

mundurowych, samorządowcy, przedstawiciele organizacji społecznych i pozarządowych oraz społeczności lokalnej²⁸.

Innym przykładem działalności sportowo-rekreacyjnej jest Ogólnopolski Rajd Górski „Szlakami Obrońców Granic”. Należy podkreślić, iż jest on organizowany przez Komendę Główną SG, Komendę Główną Policji, Komitet Organizacyjny Ogólnopolskiego Rajdu Górskiego „Szlakami Obrońców Granic” i Komisję Turystyki w MSWiA. Uczestniczą w nim: byli funkcjonariusze SG i Policji, żołnierze Wojska Polskiego, resortowi emeryci i renciści oraz młodzież szkolna. Co istotne, uczestnicy mogą sprawdzić swoją wiedzę historyczną na temat danego obszaru i SG, wykazać się umiejętnościami strzeleckimi czy też posługiwania się kompasem i mapą²⁹. Funkcjonariusze SG zrzeszeni w NSZZ FSG biorą też udział w rywalizacjach drużynowych. Uczestniczyli m.in. w Międzybranżowych Mistrzostwach Polskich Firm i Zakładów Pracy w Piłce Siatkowej³⁰.

Ostatnim, piątym obszarem jest działalność naukowo-edukacyjna. W tym obszarze znajdzie się m.in. Konkurs wiedzy o Straży Granicznej. Trzeba dodać, iż został on zorganizowany przez Bieszczadzki Oddział SG z okazji XX-lecia powstania SG. Do konkursu przystąpili uczniowie z 15 szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Były one położone w obszarze działalności Bieszczadzkiego Oddziału SG. Uczestnicy wykazali się wiedzą na temat SG i jej historii, co więcej, specyfiki służby pełnionej przez funkcjonariuszy tej formacji³¹. Do tego obszaru należy zaliczyć również działalność wydawniczą, która jest prowadzona przez Morski Oddział SG. Otóż biuletyn „Na Morskiej Granicy” zawiera: najważniejsze wydarzenia roku Morskiego Oddziału SG, wywiady, informacje, artykuły, fotografie dokumentujące wydarzenia. Morski Oddział SG udostępnia niniejszy biuletyn w wydaniu internetowym³².

²⁸ *Bieg Jubileuszowy z okazji XX-lecia NSZZ FSG i Straży Granicznej* [online], <<http://nszzfsg-chelm.org/bieg-jubileuszowy-z-okazji-xx-lecia-nszz-fsg-i-strazy-granicznej>> [dostęp: 3 marca 2012].

²⁹ *Rajd górski „Szlakami Obrońców Granic” Bieszczady 2011* [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/?page12=31&selart12=187#art187>> [dostęp: 3 marca 2012].

³⁰ *Nasi chłopcy w siatkę grają* [online], <http://www.podlaski.strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=147:nasi-chopcy-w-siatk-graj-&catid=38:aktualnoci&Itemid=111> [dostęp: 3 lutego 2012].

³¹ *Konkurs wiedzy o Straży Granicznej* [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/index.php?id=11&skp=66&tkp=63&page12=37&selart12=223#art223>> [dostęp: 3 marca 2012].

³² *Nowy numer biuletynu MOSG* [online], <http://www.morski.strazgraniczna.pl/index.php?subaction=showfull&id=1324557732&archive=&start_from=&ucat=1&> [dostęp: 2 lutego 2012].

Istotnym obszarem działalności naukowo-edukacyjnej są organizowane przez SG konferencje naukowe. Wśród nich ważną rolę odegrała konferencja „Straż Graniczna – XX-lecie. Geneza powstania, droga przemian, założenia wieloletniej koncepcji funkcjonowania”, zorganizowana na Wydziale Zamiejscowym Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Lubelskim. Należy dodać, iż jest to obszar Nadbużańskiego Oddziału SG. Poruszano tematy związane z historią formacji oraz jej przyszłością. Uczestniczyli w niej prawnicy, ekonomiści, etnolodzy z KUL oraz innych ośrodków akademickich w Polsce, a także pierwszy komendant główny SG, płk prof. Marek Lisiecki, posłowie, pracownicy administracji rządowej i samorządowej, przedstawiciele organizacji pozarządowych, miłośnicy historii oraz wykładowcy centrów szkolenia Straży Granicznej. Konferencji towarzyszyła wystawa pamiątek związanych z historią byłych formacji granicznych oraz wystawa fotograficzna poświęcona Straży Granicznej³³. Innym przykładem wśród działań naukowo-edukacyjnych może być konferencja „Euro 2012 jako wyzwanie organizacyjne dla służb i instytucji”. Została ona zorganizowana przez komendanta Placówki w Korczowej ppłk. SG Roberta Rogoza. Trzeba podkreślić, iż konferencja odbyła się na obszarze Bieszczadzkiego Oddziału SG. W konferencji uczestniczyli: przedstawiciele Służby Celnej, Policji, Straży Pożarnej, władz samorządowych oraz ukraińskich służb granicznych³⁴.

Funkcjonariusze SG wizytują także przedszkola i szkoły. Jednym z takich przykładów może być obszar Nadodrzańskiego Oddziału SG. Otóż w grupie sześciolatków zielonogórskiego przedszkola „Jacek i Agatka” funkcjonariusze z Placówki SG w Zielonej Górze-Babimoście przeprowadzili warsztaty w ramach Transgranicznego Punktu Informacyjnego. Dzieci dowiedziały się m.in., po czym można rozpoznać funkcjonariuszy SG i na czym polega ich praca³⁵.

³³Konferencja naukowa na XX-lecie Straży Granicznej [online], <http://nadbuzanski.strazgraniczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=290:konferencja-naukowa-na-xx-lecie-stray-granicznej-06052011r&catid=3:migawki&Itemid=132> [dostęp: 3 marca 2012].

³⁴ Konferencja „Euro 2012 jako wyzwanie organizacyjne dla służb i instytucji” [online], <<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/index.php?id=11&tkp=6&skp=14&page12=33&seart12=201#art200>> [dostęp: 3 marca 2012].

³⁵ Wizyta w przedszkolu [online], <http://www.nadodrzański.strazgraniczna.pl/fo_togaleria/wspolpraca/427-wizyta-w-przedszkolu.html> [dostęp: 3 marca 2012].

PODSUMOWANIE

W pierwszej części artykułu został przedstawiony zarys praw i obowiązków funkcjonariusza Straży Granicznej, które wynikają z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz aktów prawnych niższego rzędu. Misja funkcjonariuszy tej formacji w wielu aspektach oparta jest na wartościach liberalnych. Sposoby realizowania zadań z uwzględnieniem tych wartości zreferowane zostały w części drugiej. Społeczeństwo obywatelskie zostało zdefiniowane jako istotna wartość liberalizmu, która oznacza aktywność i zdolność jednostek do samoorganizacji. Co ważne, poza działalnością władzy państwowej. Aby taki stan został osiągnięty, społeczeństwo powinno być pobudzane działaniami, które uświadamiają jednostkom możliwość: samoorganizacji, pomocniczości, upominania się o swoje prawa i wolności, zrzeszania się, protestu, kultywowania historii czy też wpływania na otoczenie. Straż Graniczna skutecznie realizuje te zadania w codziennym działaniu.

Należy także podkreślić, iż zmiany zachodzące w Straży Granicznej jako instytucji nie spowalniają rozwoju wartości liberalnych w społeczeństwie i państwie: indywidualistycznej koncepcji człowieka; wolności jako najwyższej wartości ideologicznej; koncepcji społeczeństwa obywatelskiego; równości wobec prawa i w prawie; podmiotowego ujęcia praw naturalnych jednostki; wolnego rynku stanowiącego podstawę funkcjonowania społeczeństwa na polu: politycznym gospodarczym i społecznym; państwa ograniczonego w swojej władzy i funkcjach; postępu cywilizacyjnego. Uzupełniając to, co zostało powiedziane, należy stwierdzić, iż państwo polskie, społeczeństwo i jednostka będą doświadczać naturalnego awansu cywilizacyjnego, stawać się nowocześniejsze, otwarte na wolność (w szerokim rozumieniu), wielokulturowość, pokój, tolerancję, współpracę, pomoc, poszanowanie praw człowieka i wolności obywatelskich.

BIBLIOGRAFIA

DOKUMENTY ŹRÓDŁOWE

- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. z 1990 r., Nr 30, poz. 180).
- Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 1990 r., Nr 78, poz. 462).

- Ustawa z dnia 23 listopada 1989 r. o rozwiązaniu Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (Dz.U. z 1989 r., Nr 64, poz. 388).
- Ustawa z dnia 23 listopada 1989 r. zmieniająca ustawę o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej (Dz.U. z 1989 r., Nr 64, poz. 387).
- Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. O związkach zawodowych (Dz.U. z 1991 r., Nr 55, poz. 234); SALMONOWICZ W., Porozumienia Okrągłego Stołu. Warszawa 6 luty–kwietnia 1989 r., NSZZ „Solidarność” Region Warmińsko-Mazurski, [Olsztyn 1989].

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- <http://www.strazgraniczna.pl/>
<http://www.nszzfsg.org/>
<http://www.dziennikwschodni.pl/>
<http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/>
<http://nadbuzanski.strazgraniczna.pl/>
<http://www.wm.strazgraniczna.pl/>
<http://www.morski.strazgraniczna.pl/>
<http://nszsfsg-chelm.org/>
<http://www.podlaski.strazgraniczna.pl/>

WARTOŚCI LIBERALNE W 20-LETNIEJ DZIAŁALNOŚCI STRAŻY GRANICZNEJ W POLSCE

S t r e s z c z e n i e

Upowszechnianie wartości liberalnych w społeczeństwie ma istotny wpływ na rozwój współczesnych państw demokratycznych. W Polsce po roku 1989 wartości liberalne pojawiły się w sposób naturalny, jako przeciwieństwo upadającego realnego socjalizmu. Straż Graniczna, powołana w miejsce Wojsk Ochrony Pogranicza, skutecznie realizuje swoje zadania na podstawie katalogu wartości liberalnych, do którego zalicza się: indywidualistyczną koncepcję człowieka, wolność jako najwyższą wartość ideologiczną, koncepcję społeczeństwa obywatelskiego, równość wobec prawa i w prawie, podmiotowe ujęcie praw naturalnych człowieka (prawo do własności, życia, bezpieczeństwa), wolny rynek stanowiący podstawę funkcjonowania społeczeństwa na polu gospodarczym oraz społeczno-politycznym, państwo ograniczone w swojej władzy i funkcjach, zmiany następujące w sposób ewolucyjny, nigdy rewolucyjny.

W pierwszej części artykułu został przedstawiony zarys praw i obowiązków funkcjonariusza Straży Granicznej, które wynikają z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz aktów prawnych niższego rzędu. Misja funkcjonariuszy tej formacji w wielu aspektach oparta jest na wartościach liberalnych. Sposoby realizowania zadań z uwzględnieniem tych wartości zreferowane zostały w części drugiej.

Słowa kluczowe: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Straż Graniczna, wartości liberalne, wolność, prawa człowieka, społeczeństwo obywatelskie, funkcjonariusz Straży Granicznej.

LIBERAL VALUES IN TWENTY YEARS OF ACTIVITY
OF THE BORDER GUARD IN POLAND

S u m m a r y

Dissemination of liberal values in society is an important element in the development of modern democratic states. In Poland, after 1989., liberal values appeared in a natural way as opposed to declining real socialism. Border Guard, which was set up in place of the Border Defence Forces to effectively carry out its tasks on the basis of a catalog of liberal values: the individualistic conception of man; freedom as the highest value ideological; the concept of civil society; equality before the law and the law; subjective recognition of natural human rights (the right to property, life, safety); the free market as the basis for the functioning of society in the economic and socio-political; state limited in its powers and functions; changes following an evolutionary, never revolutionary.

In the first part of this article was presented to outline the rights and duties of an officer of the Border Guard, which arise from the Polish Constitution and laws of a lower order. Mission officers of this formation in many respects is based on liberal values. Methods for performing the tasks, taking into account these values are referenced in the second part.

Key words: Constitution of the Polish Republic; Border Guard; liberal values, freedom, human rights, civil society, an officer of the Border Guard.